

F Ä L L E K R A T T A N

Bland de vid svedjebruket använda redskapen är det särskilt ett, som efter vad man nu vet, varit oskiljaktigt förenat med detta odlingsätt, nämligen fällekrattan. Och detta är inte bara förhållandet i vårt land utan också i andra länder som t ex Finland och Ryssland. Även "gryfsa" och gaffelplog (se frågelistan HC 5 punkt 32.) äro typiska svedjebruksredskap, men genom sin lokala begränsning, den förra till södra Dalarna, den senare (i vårt land) till finnbygderna och angränsande områden ha de ej på långt när den betydelse som fällekrattan.

Fällekrattan användes för uppluckring av jorden och nedmyllning av säden. Möjligen har den även haft annan funktion, varpå de med järnhuvud med klor försedda krattorna kunna tyda. Den uppträder i många olika former och under olika benämningar, som kratta, fall- (a) kratta, krats, kryfsa, gryfsa, rasla m.fl. I sin enklaste och ursprungligaste form består den av en unggran, i vars rot eller toppända några tillspetsade grenar fått kvarsitta på ena sidan av stammen, bildande vad vi kunna kalla krattans huvud. Den övriga delen benämnes i de följande skaftet. Längden på de olika former- na av krattan tycks hålla sig omkring 150-160 cm. men exempel finnes även på så olika längder som 116 och 235. Ur den primitiva formen ha sedan utvecklats mera fulländade och mera ändamålsenliga former. Mellanformer finnas, som bestå av en unggran eller fur, av ovan beskrivet utseende, där mellan de fastsittande grenarna lösa pinnar fastsatts i borrhål. Vid denna liksom vid mera utvecklade former förekomma även lösa huvud, fästade vid den grövre ändan av en stång, som kan vara av annat träslag än själva huvudet t ex skaftet av furu och huvudet en bit av kluven enstam med fastsittande grenar och inborrade pinnar. Den mer utvecklade formen har endast lösa pinnar, antingen fästade i borrhål i grövre ändan av en stång av fur, björk eller annat träslag eller i ett löst huvud. När pinnarna äro fästade direkt i ändan av en stång har denna del av stången oftast två planhuggna sidor och är mer eller mindre böjd, så att den bildar en trubbig vinkel med den övriga delen (skaftet). Denna kratta kan även utgöras av en gren med fastsittande bit av stammen, i vilken senare pinnarna äro fästade. Även i detta fall får krattan den omtalade böjda formen. Den som använde krattan behövde då ej böja sig så mycket, vilket var fallet om denna var rak.

De lösa huvudena kunna ha flera olika former av vilka en redan är omnämnd. Dessutom förekommer huvud bestående av ett i genomskärning trekantigt, rakt trästycke, ett i genomskärning ovalt, böjt trästycke samt en spetsoval eller oval träbit m.fl. Alla dessa fästade med spikar i ändan av ett skaft. Pinnarna äro alltid isatta så att de spreta ut något åt sidorna. De äro av olika form rundade eller dolkbladsformade. För att de ej skola falla av äro de ibland kluvna och försedda med en träkil i den ändan, som sitter i huvudet, eller fästade med små pinnar, vilka från kanten av huvudet gå vinkelrät genom det. Pinnarna äro gjorda av flera

olika träslag som ek, björk, fur, en och hassel. Antalet pinnar varierar. Utom dessa krattor med pinnar av trä finnas sådana med pinnar av järn eller med huvudet helt av järn. I förra fallet ha pinnarna ofta form av en trehornig grep fästad i ett huvud av trä. I det senare har huvudet formen av en järnstråle med tre eller flera klor. Även andra typer av järnhuvud förekomma. På såväl de självvuxna som de mera utvecklade formerna av krattan kan ibland ytterst på huvudet finnas en bakåtriktad något kraftigare pinne. I förra fallet utgöres den av en tillspetsad gren. I senare fallet är det ofta den yttersta pinnen, som går rakt genom huvudet och har ungefär samma längd åt bägge sidor. Pinnen kan vara av både järn och trä.

Äro fällekrattor kända i orten och under vilket namn? Förekom det olika typer av fällekrattor och vartill användes de? Användes fällekrattor vid annat arbete än svedjning? Hur använder man sig av fällekrattor? Beskriv noga olika typer av fällekrattor, deras utseende, storlek och material! Försök att i möjligaste mån illustrera beskrivningen med teckningar eller foton!